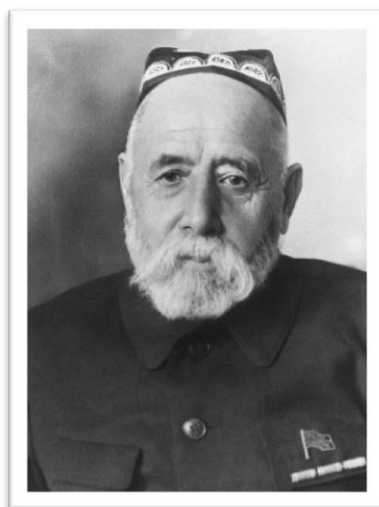

**Do'stlik tuman axborot-kutubxona
markazi axborot bibliografiya xizmati**

**15-aprel – Yozuvchi olim va jamoat
arbobi Sadriddin Saidmurodzoda Ayniy
tavallud topgan kun munosabati bilan**

**“Ikki millat adabiyotining fidoyisi
bo`lgan”**

kitobxonlarga tavsiyanoma

Tarjimai hol

Sadriiddin Ayniy - yozuvchi, olim va o'zbek hamda tojik adabiyotining XX asr jamoat arbobi. Ayniy o'zbek va tojik adabiyotida ham tarixshunos, ham adabiyotshunos va olim sifatida ilmiy-tadqiqiy ishlarni olib borgan. Rudakiy, ibn Sino, Sa'di, Vasifiy, Bedil, Navoiy, Ahmad Donish kabi

shoir va olimlar haqida romanlar yozgan.

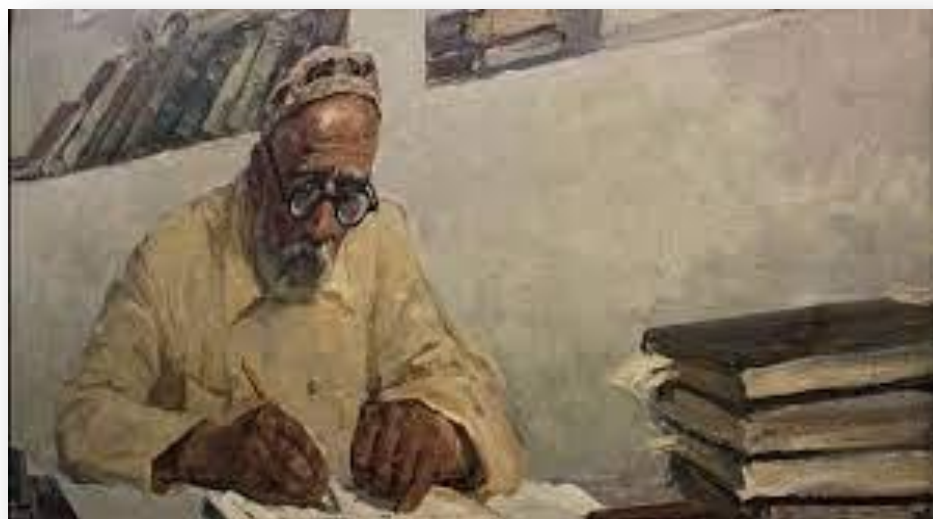
1878 yil Buxoro viloyatining G'ijduvon tumani, Suktari qishlog'ida tug'ilgan. Uning otasi tegirmon ustasi, dodasi esa mulla bo'lgan. Olti yoshligida otasi Sadriiddinni masjid qoshidagi maktabga topshiradi. Ammo, maktab o'qituvchisi savodsiz bo'lgan, shu sababli, ota o'g'lini bu maktabdan olib, qishloq mullasining rafiqasi Bibi Xalifaning ayollar uchun maktabiga joylaydi. Shunga qaramay, maktabni bitirib, u o'qishni va yozishni bilgan. Savodga uni Buxoroda ta'lim olgan Sayid Akbar o'rgatgan.

1889 yil chechak tarqalgan vaqt Sadriiddin tog'asi, otasi va onasidan ayriladi. Katta akasi Muhiddin boshqa bir qishloqda mulla bo'ladi va o'n bir yasharli bolakay o'z ukasiga g'amxo'rlik qilib, oila boshi bo'ladi. U ukalarini yedirar, kiyintirardi, bozorda savdo qilib, yer chopardi. 1890 yil Sharifjon Mahdum unga Buxoroga ketishda yordam berib, u yerda Mir Arab madrasasida tahsil oladi.

Sadriiddin madrasada ta'lim beriluvchi kitoblarga nisbatan, ko'proq she'riyat bilan qiziqqan. 1892 yil boshlarida Sharifjon Mahdum uni o'z uyida yashashga

takliy qiladi. Bu uyda adabiyot va san'atga yaqin odamlar ko'rishar, suhbatlar qurib, kitob mutoaala qilishardi. U vaqtlar uning o'zi ham turli tahalluslarda she'rlar yozardi. "Ayniy" tahallusini u 1896 yil olgan. 1905 yil mashhur shoir bo'lgach, uning she'rlari saylanma asarlar bo'plamiga kiritilgan. U vaqtlar tashkil qilingan "Ma'rifat" jamiyati "yangi uslubdagi" maktablar (mahalliy) uchun darsliklar yozgan.

Jadidlarga yaqinligi bois, 1915 yil u shubha ostiga tushib, ta'qib qilinadi va hukumatdan yashirinib, paxta

zavodida ishlashiga to'g'ri keladi. Shunga qaramay, 1916 yil Ayniyni kutilmaganda Buxoroning eng katta madrasalardan biri Hiyobonga mudarris etib chaqirishadi, ammo bu taklifni u rad etadi. 1917 yil 8 aprel kuni Buxorodagi o'zgarishlar tufayli, jadidchilar namoyish uyushtirishadi. Ommaviy hibsga olish jarayonlari boshlanadi. Ayniy "hurfikr" sifatida 75 marotaba himchinda urish orqali jazolanib, "Obxona" zindoniga hibsga tashlashadi, u yerdan hech kim tirik chiqmagan.

Uni ruslar qutqarishadi. Ukalaridan biri Sirojiddin amirning hukmi bilan qatl etiladi, Muhiddin esa bosmachlar tomonidan o'ldiriladi. Sadriddin Ayniy bolsheviklarga achingan, ommada keng tanilgan inqilob mavzusidagi she'rlar yozgan, Buxoroda inqilobiy chiqishlarda yordam bergan.

1920 yil uylanib, rafiqasi bilan Samarqandga ketadi. Inqilobiy g'alabadan so'ng ayrim vaqt maktabda dars beradi, so'ngra, butunlay adabiy faoliyat bilan shug'ullanadi. Sovet vaqtida, asosan, adabiy faoliyat bilan mashg'ul bo'lgan. 1929 yil Tojik SSR Markaziy Saylov Hay'ati a'zosi, 1934 yil esa SSSR Yozuvchilar uyushmasi rahbariyati a'zosi etib saylanadi.

Ilk bor "Tojik adabiyoti namunalari" nomli tojik milliy ijodiy saylanmasini tuzadi. Tojik SSRda xizmat ko'rsatgan fan arbobi (1940), O'zbek SSR FAning sharaflisi a'zosi (1949), filologiya fanlari doktori (1949). 1951 yildan Tojik SSR FAning birinchi prezidenti. Tojikiston Davlat mukofotining birinchi laureati (1950).

Sadriddin Ayniy o'zining ona tili hisoblanmish tojik tili bilan birga, o'zbek tilini ham yaxshi bilgan va o'zining ayrim asarlarini shu tilda yozgan. U ikki xalq adabiyotiga ham sezilarli hissa qo'shgan.

Uning asosiy mehnatlari: "Odina" (1924 yil nashr etilgan), "Doxunda" (1930 yil nashr etilgan), "Qullar" (1934), "Sudxo'ring o'limi" (1939), "Xotiralar"

(“Buxoro”) (1949—1954). “Odina” qissasi yangi tojik adabiyotining boshi hisoblanadi.

Yozuvchi D.Ikromiy “Barchamiz “Odina” orqali shakllandik...”, degan. “Doxunda” muallifning sotsrealizm oqimidagi rivojini ko‘rsatadi. Agar Odina passiv qahramon bo‘lsa, Doxunda esa inqilobning faol qatnashchisi. “Qullar” — XIX asrning 30 yillaridan XX asrgacha bo‘lgan O‘rta Osiyo vaqtini tasvirlovchi birinchi tojik romani “Sudxo‘rning o‘limi”da munofiq va xasis Qori Ishkambning hayoti Plyushkin, Iudushka Golovlyov, Gobseklarniki bilan uyg‘unlikda, shu bilan birga, tojik xalqining milliyligiga ega tarzda aks etgan. “Xotiralar” bolalik, yoshlik haqidagi novellalarning to‘plami bo‘lib, o‘sha asrlar oralig‘idagi Buxoro hayotini ochib beradi. Ular Leonid Leonov, Konstantin Fedin kabi yozuvchilarning, shuningdek, Eronda ham yuqori bahoga sazovor bo‘lgan. Ustoz ijodini, shuningdek, Samuil Marshak, Antanas Ventslovalar ham yuqori baholashgan. Lui Aragon uni Jek London hamda Kiplinglar bilan qiyoslagan. 1962 yil Qoirda bo‘lib o‘tgan Osiyo va Afrika yozuvchilar anjumanida Rabindranat Tagor, Lu Sin, Taxa Xuseyn kabi sharq mumtoz ijodkorlari bilan bir qatorga qo‘yilgan. Ayniyning asarlari rus, ukrain, belorus, litov, polyak, chex, fransuzs, urdu tillariga tarjima qilingan. O‘rta Osiyoning tarix va adabiyotga oid asaralarining muallifi sanaladi.

Rudakiydan XX asr boshlarigacha bo‘lgan she‘riyatning eng yaxshi namunalarini o‘z ichiga olgan “Tojik adabiyoti namunalari” nomli tojik milliy ijodiy saylanmasini tuzgan. Ushbu nashr orqali Ayniy tojiklarning alohida millat sifatida mavjudligini isbotlagan. Shoirning o‘zi “tarixi dalillar asosidagi asar panturklar haqidagi

zo'rvonlik va izlanishlar asosidagi gumonlarni bartaraf etdi va ularni muhrladi..." degan. Bu borada Fayzulla Xo'jayev bilan o'rtalarida mojaro bo'lib o'tgan. Panturkiylik yigirmanchi yil boshlarida yuqoridan madad olgan, zero, SSSR Turkiy bilan yaxshi munosabatlarda manfaatdor bo'lgan. Garchi, u bunday ayblanishlarga duchor bo'lsa-da (masalan, N. I. Buxarin tomonidan ayblangan), Ayniy Sovet hukumatini tan olmaydi.

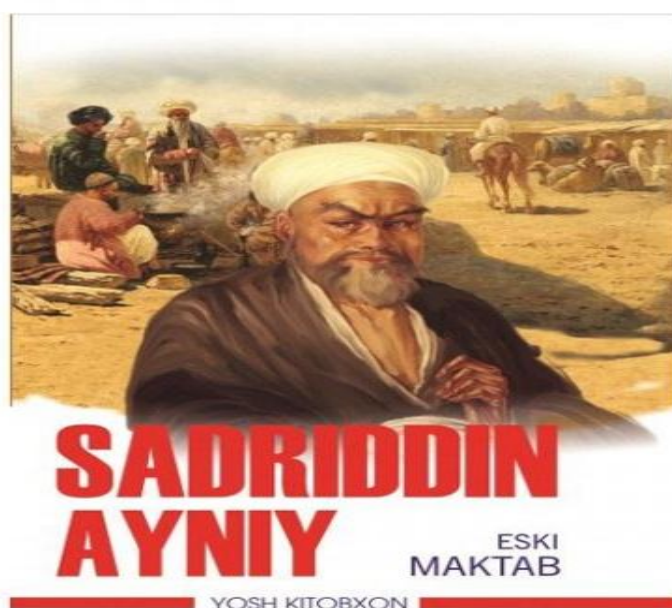
Ayniy 1941 yil Temuriy, shuningdek, mumtoz she'riyatning buyuk asoschisi Rudakiy qabrini ochishda qatnashgan. Stalin, Maksim Gorkiy, Yoqub Kolas, Yulius Fuchiklar bilan ko'rishgan.

Saydirddin Ayniy 1954 yil 15 iyul kuni Stalinobodda vafot etgan, hozirgi Dushanbe.

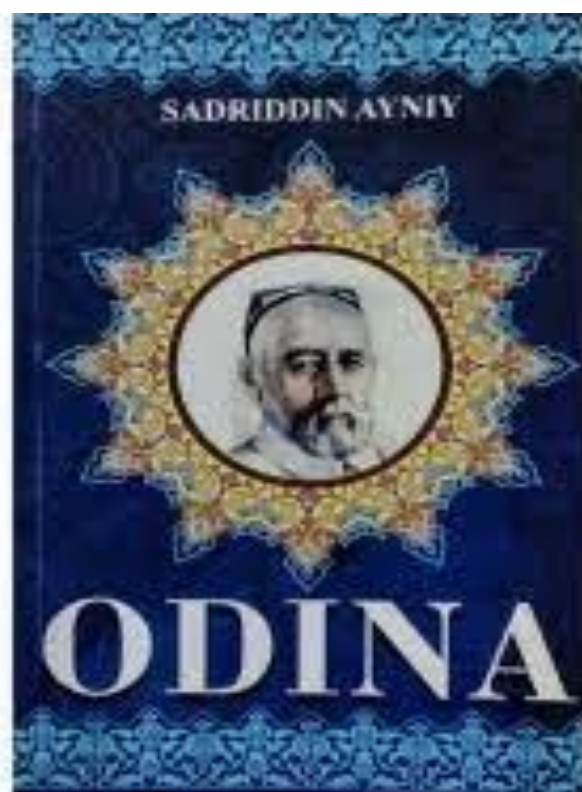
- Sadriiddin Ayniy tug'ilgan Saktari (Buxoro viloyati, G'ijduvon tumani) qishlog'ida uning uy-muzeyi mavjud.
- Samarqand shahrining markaziy qismida Sadriiddin Ayniy uy-muzeyi mavjud. Ushbu uyda U 1917-yildan to 1950-yillarning boshigacha yashagan.
- Dushanbe (Tojikiston) shahri ko'chalaridan biriga Sadriiddin Ayniy nomi berilgan.
- Samarqand (O'zbekiston) shahri ko'chalaridan biriga Sadriiddin Ayniy nomi berilgan.

- Buxoro (O‘zbekiston) shahri ko‘chalaridan biriga Sadriddin Ayniy nomi berilgan.
- Bishkek (Qirg‘iziston) shahri ko‘chalaridan biriga Sadriddin Ayniy nomi berilgan.
- Qozon (Rossiya) shahri ko‘chalaridan biriga Sadriddin Ayniy nomi berilgan.
- Samarqand shahrida Sadriddin Ayniy haykali o‘rnatilgan.
- Dushanbe shahrida „Sadriddin Ayniy va Maksim Gorkiy suhbatı“ nomli haykal o‘rnatilgan.
- 1958 va 1968-yillardagi SSSR pochta markalaridan biri Sadriddin Ayniyga bag‘ishlangan.
- Sadriddin Ayniy portreti Tojikistonning valyutasi — somoniyning 5 somoniy qiymatidagi kupyurasida aks ettirilgan.

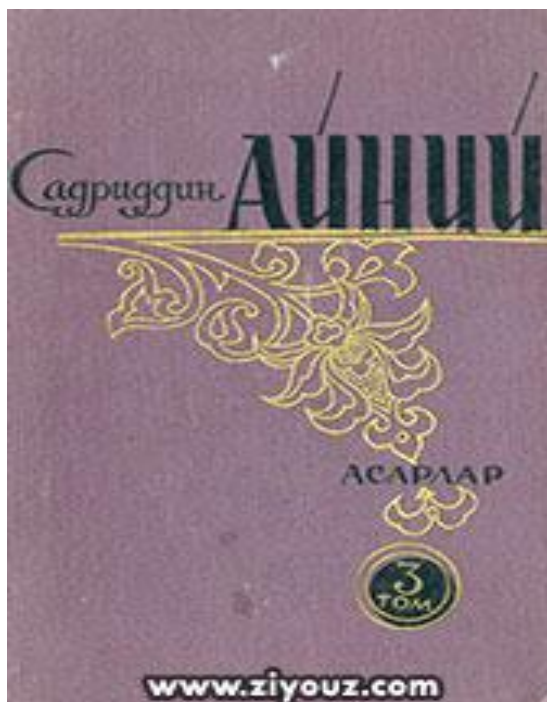
Atrofimizda turlicha tabiat egalari bor. Kimdir ochiqko'ngil - kimdir g'azabnok, kimdir shafqatli-kimdir mehrsiz, kimdir samimiy-kimdir xushomadni yaxshi ko'radi. Ammo shunday tabiatli insonlar toifasi borki, ular nafaqat og'zaki gurunglarning, balki butun boshli asarlarning qahramonlariga aylanganlar. Shunday qahramonalardan biri, shubhasiz, Sadriddin Ayniyning xasislikda, sudxo'rlikda dong'i ketgan Qori Ishkambasidir.

Boylik, mol-dunyo nafaqat ko'zini, balki butun ong-u shuurini egallab olgan Ishkamba obrazi, uning qarashlari, atrofdagi odamlar va yoshayotgan muhitiga munosabati kitobxonning kulgudan ko'ra, g'azabini, ko'pchilik holatlarda esa chin dildan rahm-shafqat tuyg'usini uyg'otadi.

Mazkur kitobda mashhur yozuvchi, o'zbek va tojik tillarda ko'plab she'rlar, qissalar va romanlar yaratgan Sadriddin Ayniy tomonidan yozilgan "Odina" qissasi joy olgan. Qissada Odina, Oyshabibi, Gulbibi kabi obrazlar orqali ota-bobolarimizning og'ir va ayanchli hayot tarzlari jonli aks ettiriladi. Ularni o'sha davr orqali yurtga bo'lgan muhabbatlari, bugungi kun avlodlarini ham mehnatsevar bo'lish har doim insonni yaxshilikka yetaklashi

yoʻzuvchi tomonidan mohirona yoritib berilgan. Keng kitobxonlar ommasiga moʻljallangan.

Doʻstlik tuman axboro-kutubxona markazi fondidan ham yoʻzuvchining asarlarini topasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Hasanov M., Ayniy chamani, T., 1978.
- O‘zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
- O‘zbek adabiyoti (ma`lumotnoma): Akademik litsey va kasb hunar kollejlari uchun qo`llanma (mualliflar: H.Homidiy, O.Nosirov, M.Mamirov.)-T.:A.Qodiriy nomidagi xalq me`rosi nashr.,2003.-104 b.
- O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi.1-jild.A-Beshbaliq.Tahrir hay`ati: M.Aminov,B.Ahmedov.H.Boboyev va b.T.: “O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashryoti, 2000.-736 b.

Ijtomoiy tarmoqlardan foydalanib tayyorlandi.